

УДК 336. 773

Конарівська О. Б., старший викладач, Новікова Т. М., к.е.н., доцент (Рівненська філія ПВНЗ «Європейський університет», м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФАКТОРИНГУ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

У статті розглянуті підходи до формування поняття «факторинг». Здійснено узагальнення цього поняття в законодавчих актах України та науковій літературі. Досліджено основні тенденції та перспективи розвитку ринку факторингових послуг в Україні. Ключові слова: факторинг, факторингові послуги, факторингові операції, ринок факторингових послуг.

Сучасні економічні відносини вимагають від підприємств нових інноваційних методів виробництва та управління, нових інструментів фінансування і підвищення фінансової стабільності. Одним з таких перспективних інструментів, який дозволяє банківським та небанківським фінансовим установам фінансувати підприємства реального сектора економіки є факторинг.

Розвиток ринку факторингових послуг, стан світового та вітчизняного ринків факторингових послуг, сутність факторингу та факторингових операцій, облік факторингових операцій досить повно розглядаються у працях таких вітчизняних науковців, як Береславська О. [2], Бланк І. [3], Грудзевич Я. [9], Котовська Р. [9], Наконечний О. [2], Остафіль О. [11], Пальчук О. [12], Пясецька М. [2], Ричаківська В. [9], Стоянова Є. [16].

Проте, незважаючи на інтенсивний розвиток ринку факторингу в Україні та значення його для розвитку економіки і суспільства, проблеми, що виникли у цій сфері, залишилися поза межами комплексних наукових досліджень. Є значна кількість праць із окремих питань стосовно факторингу, наприклад, проблеми та перспективи розвитку факторингу в Україні, проблеми надання факторингових послуг, облік факторингу, але не має ґрунтовних досліджень, що дають змогу оцінити особливості факторингу на вітчизняному ринку факторингових послуг. Водночас виникають запитання: що таке факторинг? Якими законодавчими актами регулюється і чи законодавчо-врегульовані правила проведення факторингових операцій? Які перспективи розвитку даного ринку?

Метою статті є дослідження особливостей розвитку ринку факто-

рингових послуг в Україні, оцінка сучасного стану ринку факторингу та перспектив його подальшого розвитку, а також уточнити сутність поняття «факторинг».

Погіршення стану розрахунків, зниження платоспроможності та зростання боргів суб'єктів господарювання – це головні передумови становлення ринку факторингових послуг в Україні. Основою для розробки національного законодавства у сфері факторингу стало приєднання України у 2006 році до Конвенції про міжнародний факторинг [8].

В Україні факторинг регулюється такими законодавчими документами: Господарським кодексом [4], Цивільним кодексом [15], Законом України «Про банки і банківську діяльність» [5], Законом України «Про податок на додану вартість» [6], Законом України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» [7]. Проте, у національному законодавстві відсутнє однозначне трактування поняття факторингу (табл. 1). З проведеного аналізу нормативно-правової бази України в галузі факторингу видно, що не має однозначного трактування поняття факторингу.

Вчені-економісти трактують факторинг також по-різному (табл. 2). Розглянувши різні підходи до визначення поняття «факторинг», можемо зробити висновок, що неоднозначність визначень даного поняття та відсутність законодавчо-врегульованих правил проведення факторингових операцій свідчить про потребу подальшого та більш глибокого вивчення сутності факторингу на ринку фінансових послуг України.

На нашу думку, сутність факторингу можна трактувати, як надання фактором грошових коштів клієнту як оплати за відступлення останнім своєї дебіторської заборгованості, тобто грошових вимог до своїх дебіторів. Факторинг може виконувати також й інші функції: покриття ризиків, пов'язаних із своєчасним отриманням оплати, управління дебіторською заборгованістю клієнта, надання консалтингових послуг фактором власнику дебіторської заборгованості. Приведені уточнення сприятимуть більш чіткому розумінню споживачами факторингових послуг сутності поняття «факторинг». У зв'язку з чим, споживачі факторингових послуг в меншій мірі будуть піддаватись ризикам таким, як розкриття конфіденційної інформації, контроль грошових потоків по рахунках і, як наслідок, нерівністю сторін у договорах про надання факторингових послуг.

На ринку факторингових послуг основну роль сьогодні відіграє велика кількість факторингових компаній, які охоплюють практично весь ринок і нерідко пов'язані з великими комерційними банками. Віт-

чизняні комерційні банки також мають право надавати факторингові послуги, однак частка факторингу в їх балансах на сьогодні незначна і коливається в межах від 0,6 до 5% [16, С. 47].

Таблиця 1

Поняття «факторинг» у нормативно-законодавчих актах України

№	Визначення поняття «факторинг»	Нормативний документ
1.	це придбання банком права вимоги на використання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари або надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів.	[5]
2.	це фінансування під відступлення права грошової вимоги.	[4]
3.	одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за платню, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника)	[15]
4.	операція з переуступки першим кредитором прав вимоги боргу третьої особи другому кредитору з попередньою або наступною компенсацією вартості такого боргу першому кредитору.	[6]
5.	є фінансовою послугою, тобто операцією з фінансовими активами, що здійснюється в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.	[7]

Джерело: складено автором на основі [4-7; 15].

В Україні за останні роки спостерігається поява багатьох факторингових компаній на даному ринку: ТОВ «Арма Факторинг», ТОВ «ФАКТОРИНГОВА КОМПАНІЯ «ВЕКТОР ПЛЮС», ТОВ «ФІНАНСОВА КОМПАНІЯ «ЄВРО ПРЕМ'ЄР ФІНАНС», ТОВ «Фінансова компанія «Регіон-Інвест», ТОВ «Кредитні ініціативи» та ін. Станом на 31.12.2012 у Державному реєстрі фінансових установ містилася [14] інформація про 146 фінансових компаній, які мають право надавати послуги факторингу. Протягом 2012 року фінансові компанії уклали 20524 договори факторингу загальним обсягом 11702,8 млн грн і виконали 19528 договорів на суму 11866,3 млн грн.

Таблиця 2

Трактування поняття «факторинг» у наукових працях

№	Автор	Визначення поняття «факторинг»	Джерело
1	Береславська О. Наконечний О. Пясецька М.	метод кредитування експорту і розглядає як продаж права щодо вимоги торговельних боргів.	[2, С.14]
2	Котовська Р., Ричаківська В., Грудзевич Я.	придбання банком (чи фактор-фірмою) права вимоги щодо виплати за фінансовими зобов'язаннями, що виникли між контрагентами в процесі реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).	[9, С. 301]
3	Бланк І.	фінансова операція, що полягає в поступці підприємством-продавцем права одержання коштів по платіжних документах за поставлену продукцію на користь банку або спеціалізованої компанії, що приймають на себе всі кредитні ризики по інкасації боргу.	[3, С. 244]
4	Стоянова Є.	діяльність спеціалізованої установи по стягненню коштів з боржників свого клієнта і керуванню його борговими вимогами.	[13, С. 322]
5	Остафіль О.	перевідступлення боргових прав підприємства іншому суб'єктові, який гарантує платіж, звільняє постачальника від необхідності брати додаткові кредити в банку.	[11, С. 89]
6	Пальчук О.	процес перевідступлення банку або фінансовій компанії неоплачених боргових зобов'язань, які виникають між контрагентами в процесі реалізації товарів і послуг на умовах комерційного кредиту та супроводжуються елементами юридичного, страхового, інформаційного та бухгалтерського обслуговування постачальника	[12, С. 168]

Джерело: складено автором на основі [2-3; 9; 11-13].

Групування перших за обсягом наданих послуг факторингових компаній за 2012 рік наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Групування перших за обсягом наданих послуг факторингових компаній за 2012 рік

Рейтинг	Розмір фінансового активу, що є предметом договору факторингу, млн грн	Частка, %
ТОР 3	8 169,0	69,8
ТОР 5	11 042,3	94,3
Всього по ринку	11 702,8	100,0

Джерело: складено автором на основі [14].

Частка перших 5 факторингових компаній становить 94,3% від загального обсягу наданих факторинговими компаніями послуг. Факторингові операції вигідні для юридичних осіб у зв'язку з появою можливості зменшити витрати на адміністрування проблемних боргових зобов'язань та наростити свої активи. Важливим показником, який характеризує факторингові послуги, є джерела їх фінансування (табл. 4).

Таблиця 4

Джерела фінансування укладених факторингових операцій за 2010-2012 рр., млн грн

Джерела фінансування	2010	2011	2012	Темпи приросту, %	
				2011/2010	2012/2011
Власні кошти	1939,8	3908,7	8179,0	101,5	109,3
Позичкові кошти юридичних осіб (крім банківських кредитів)	3516,0	1662,4	1584,5	-52,7	-4,7
Банківські кредити	903,3	1192,6	1643,0	32,0	37,8
Інші джерела	48,8	64,3	581,4	31,8	804,2
Всього	6407,9	6845,2	11987,9	6,8	946,5

Джерело: складено автором на основі [14].

Обсяг фінансування факторингових операцій за рахунок власних коштів станом на 31.12.2012 збільшився у два рази (до 8179,0 млн грн) в порівнянні з показником на відповідну дату 2011 року. Обсяг позичкових коштів юридичних осіб (крім банківських кредитів) станом на 31.12.2012 зменшився на 4,7% (до 1584,5 млн грн) в порівнянні з показником на відповідну дату 2011 року. Обсяг банківських кредитів станом на 31.12.2012 збільшився на 37,8% (до 1 643,0 млн грн) в порівнянні з показником на відповідну дату 2011 року.

Характеризуючи структуру джерел фінансування факторингових операцій на кінець 2012 року, можна відмітити, що традиційно найбільшу частку з них складають власні кошти факторингових компаній (68,2%), яка за останній рік зросла на 11,1% у порівнянні з попереднім періодом; частка позичкових коштів юридичних осіб (крім банківських кредитів) продовжує зменшуватись і станом на кінець року становила 13,2%. Частка банківських кредитів та інших джерел у поточному році продемонстрували приріст в абсолютних показниках, але їх частки у структурі джерел фінансування факторингових операцій зменшилися та склали відповідно 13,7% та 4,9%.

Отже, проведений аналіз дає змогу сформулювати власне бачення сучасного ринку факторингових послуг в Україні. Незважаючи на динамічний розвиток факторингу в Україні, існують проблеми, що притаманні даному ринку фінансових послуг, серед яких: неузгодженість законодавства з приводу визначення факторингу, регламентації стандартів надання факторингових послуг, нерозвиненість мережі спеціальних факторингових компаній, для яких цей вид операцій є профільним, на відміну від банків. Для подальшого розвитку факторингу на вітчизняному ринку фінансових послуг необхідне прийняття нормативно-правової бази, що дозволяє стягувати заборгованість за договором факторингу. Такі заходи дозволять зменшити вартість факторингових послуг і сприятимуть залученню більшої кількості споживачів фінансових послуг.

1. Бабак О. А Ринок факторингових послуг : проблеми розвитку та перспективи / О. А. Бабак // Фінансовий ринок України. – 2010. – № 9. – С. 20-23.
2. Береславська О. І. Міжнародні розрахунки та валютні операції : навч. посібник / О. І. Береславська, О. М. Наконечний, М. Г. Пясецька та ін.; За заг. ред. М. І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2002. – 392 с.
3. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : Учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Эльга Центр, 2001. – 640 с., – С. 244.
4. Господарський Кодекс України // ВР України від 16.01.2003 р. № 436-IV – ст. 350. – (<http://zakon.rada.gov.ua>).
5. Закон України “Про банки і банківську діяльність” // ВР України від 07.12.2000 р. № 2121-III ст. 47. – (<http://zakon.rada.gov.ua>).
6. Закон України «Про податок на додану вартість» // ВР України від 03.04.1997 № 168/97-ВР ст.1. – (<http://zakon.rada.gov.ua>).
7. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» // ВР України від 12.07.2001 р. № 2664-III ст.4. – (<http://zakon.rada.gov.ua>).
8. Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг від 28.05.1988 р. // Офіційний вісник України. – 2007. – № 84. – Ст. 3127.
9. Котовська Р. Операції комерційних банків / Р. Котовська, В. Рикавіцька, Я. Грудзевич та ін. – 3-тє вид. – К. : Алеута; Львів : ЛБІ НБУ, 2003. – 500 с.
10. Левченко О. М. Факторинг : методика облікового процесу / О. М. Левченко // Актуальні проблеми економіки – 2010 – № 11(113) – С. 219-223.
11. Остафіль О. В. Проблеми та перспективи розвитку ринку фінансових послуг в Україні // Фінанси України. – 2004. – № 12. – С. 89–92.
12. Пальчук О. І. Факторинг як специфічна

фінансова послуга / О. І. Пальчук // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні : етапи становлення і проблеми розвитку. – 2010. – № 682. – С. 168-173. **13.** Стоянова Е. С. Финансовый менеджмент : Теория и практика / Е. С. Стоянова. – М. : Перспектива, 2004. – 520 с. **14.** Українські ринки фінансових послуг [Електронний ресурс] / НКРРФП. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/729.html>. **15.** Цивільний Кодекс України // ВР України від 16.01.2003 р. № 435-IV, ст. 1077. – (<http://zakon.rada.gov.ua>). **16.** Шелудько В. М. Фінансовий ринок : підручник / В. М. Шелудько – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2008. – 535с.

Рецензент: д.е.н., професор Сазонець І. Л. (НУВГП)

Konariivska O. B., Senior Lecturer, Novikova T. M., Candidate of Economics, Associate Professor (Rivne branch PHEE «European University», Rivne)

FEATURES OF FACTORING IN FINANCIAL SERVICES MARKET OF UKRAINE

The article is devoted to the approach to a forming of idea «factoring». A generalization of idea ‘factoring’ in different legislative acts of Ukraine are made and opinions of different authors. The main trends and market prospects of factoring services in Ukraine are also studied. **Keywords:** factoring, factoring services, factoring operations, factoring services market.

Конаривська О. Б., старший преподаватель, Новикова Т. Н., к.э.н., доцент (Ровенский филиал ЧВУЗ «Европейский университет», г. Ровно)

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ФАКТОРИНГА НА РЫНКЕ ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены подходы к формированию понятия «факторинг». Осуществлено обобщения этого понятия в законодательных актах Украины и научной литературе. Исследованы основные тенденции и перспективы развития рынка факторинговых услуг в Украине. **Ключевые слова:** факторинг, факторинговые услуги, факторинговые операции, рынок факторинговых услуг.
